

חג
השבועות

ה' תשע"א

כתובת:

אורחיהם

לע"נ צפורה הדסה ב"ר אברהם ברוך

חג השבועות

גיור רות

זה ברור ופשוט שרות נתגיירה, שהרי היתה מואבית ונשאה בועז לו לאשה, אלא שיש לעיין אימתי נתגיירה. ויש בכך כמה אופנים שונים:

א

הונה במגילת רות חזי' שנשאו מחלון וכליון נשים מואביות, ונחלקו הקדמונים האם נתגיירו בנשואיהן, א"ד שהיו נכריות ורק אח"כ נתגיירה רות לחוד.

ואציע בס"ד הראיות לשני הצדדים.

צד א' שנתגיירו. א. כתב האבן עזרא (א,ד) "ולא יתכן שיקחו מחלון וכליון אלו הנשים עד שנתגיירו, והעד 'אל עמה ואל אלהיה'". לכאו' הכונה שמאחר שנזכר על ערפה ששבה אל עמה ואלהיה, משמע שעד עתה לא היתה עם עמה ואלהיה אלא היתה שייכת לעם ישראל ואל אלקי ישראל. ב. כמו"כ ממה שלא מצאנו אח"כ שרות נתגיירה בעת לכתה לא"י, א"כ לכאו' מוכח שכבר נתגיירו בעודן במואב. ג. מדברי רות (פסוק ח) 'לכנה שובנה אשה לבית אמה', הוכיח ר"א כ"ץ שנתגיירו, כי הגר אין לו קורבה לאב אלא לאם (מדרבנן), הרי שנתגיירו. ד.

מדברי המדרש (רו"ר ב,יד) משמע שהיו נשואות כישראליות, ממה ששבחו ויתור כתובתן. ה. עוד משמע במדרש (רו"ר ב,טו) שדברי נעמי על שאין להן תקוה בלדת בנים נוספים "ותאמר נעמי שובנה בנותי למה תלכנה עמי, העוד לי בנים במעי והיו לכם לאנשים וגו', וכי יש אדם מיבם אשת אחיו שלא היה בעולמו", וזה פשוט שדין יבום ליתא כי אם בישראלית. ו. הכתוב מכנה את ערפה ורות בשם 'כלותיה', וכן ברות בלבד 'ורות המואביה כלתה', ולכאול מאחר שמתו בעליהן מה מחשיבם ככלותיה, אלא משמע שהיה בהם דיני כלה וחמותה שאסורים בקרוביה.

אולם ניתן לדחות את הראיות. א. מאחר שאין איסור נכרית מן התורה, מדוע לא ניתן להבין שנשאו נשים נכריות. כמו"כ האם לא יתכן שנכשלו באיסור. גם מה שנזכר שבה על עמה ואל אלהיה יתכן שלמרות שלא נתגיירו ממש, מכל מקום פרשו מע"ז בעת שהותן עם בעליהן, אולם עתה שבה אלא גלולי בית אביה. ב. לדברי חז"ל דברי רות באשר תלכי וכו' משמעם שקבלה עליה עול מצוות, וא"כ אכן לא נזכר להדיא גירותה, אבל זה ברור שנתגיירה שהרי נשאה בועז, ורמז בהמשך המגילה, אבל בעת נשואיה הראשונים לא נתגיירה. ג. במדרש (רו"ר ב,ג) משמע שמשום שהגוי יש לו אם ואין לו אב, לכן אמרה להן שובנה בית אמה. ד. שמא גם הגויה יש לה כתובה אם כתב לה, בפרט שאפשר שנהגו כעין נשואי ישראלית. ה. שמא אין הכונה לדיני יבום ממש, אלא אפילו ענין יבום, כי גם בועז נהג מנהג וענין יבום ולא דין יבום ממש, וע"ז אמרה שגם ענין יבום אין כאן, כי אח שלא היה בעולמו אין לו כח לייבם כלל, וכדמוכח בהל' יבום. גם אפשר לומר, כדפירש ר"י קרא (פסוק י) שאמרה להן שלא יניח בחור מישראל בת ישראל לשאת בת גרים, וגם אם סבורות שמשום שהיא כבר התחילה תתן להן את בניה, הנה אין בנים במעיה. ו. אפשר שבסתם מכנה הכתוב את אשת בנה בשם כלה, ולמרות שלא היה בזה גדר הלכתי, מכל מקום מצד הרגש והקרבה ביניהן היו ככלה וחמותה.

צד ב' שלא נתגיירו. אולם מאידך גיסא, יש הוכחות שלא נתגיירו, ויובאו מהקל אל הכבד. א. ממה שבפסוק ג' נזכר שמת אלימלך ורק אח"כ בפסוק ד' נשאו נשים, הוכיחו כמה מהראשונים (ר"י קרא, ר"א כ"ץ) שבחיי אלימלך נמנעו מלשאת נכריות, אבל אחר מות אביהם נשאו להם נשים, ש"מ שהיו נכריות. ב. ממה שמתו ערירים מוכח שנענשו על שנשאו גויות, כדכתב בתרגום, ובפירוש ר"א כ"ץ ביאר שהרי יש עונש כרת בבוועל ארמית. ג. במדרש משמע שלשון 'מואביות' מוכיח שנשארו מואביות ולא נתגיירו, וז"ל המדרש (רו"ר ב, ט ד') "וישאו להם נשים מואביות. תני בשם ר' מאיר, לא גיירום ולא הטבילו אותם, ולא היתה הלכה להתחדש, ולא היו נענשין עליהם עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית". היינו שאם היו מגיירין אותן היתה מתחדשת ההלכה ולא היו נענשין אלא אדרבה זכות ההלכה תלויה בהם, אבל ממה שלא גיירו אותן נענשו על עצם זה שנשאו גויות. ד. המלבי"ם מוסיף עוד ב' ראיות, הראשונה, ממה שלא שינו את שמותיהן, ומדרך הגרים שמשנים שמותם, (ולכן הקשו בגמ' מאי רות, כי תמוה שלא שינתה את שמה בגיורה). ה. עוד ראיה, ממה שנאמר לשון 'וישאו' ואילו בלשון התורה הוא לשון לקיחה, משמע שנשאו אותן בנשואין בלבד, וכדרך הגוים. ו. ממה שנעמי שלחה אותן ומנעה מהם ללכת עמה לא", מוכח שלא נתגיירו, כי אם נתגיירו היה עליה לקחתם עמה לא"י שידורו בין בני עמם. בפרט שערפה שבה לגלולי בית אביה. ובמדרש (רו"ר ב, טז) שדוחים את הגר ג"פ ולכן אמרה להם שובנה בנותי ג"פ. ז. לכא' לא היה שם בי"ד שיוכל לגייר, שהרי אלימלך ובניו קרובים זל"ז, ובפרט לשיטת המפרשים שנשאום אחרי מות אלימלך הנה הם שנים בלבד (ועיין יבמות מז: תני שלושה). ח. בזה"ק (ח"ג קצ.) אומר שהטעם שלא הכריתו את מואב משום המרגלית הטובה שעדיין טמונה שם, "... כיון דאתא תמן אלימלך נסבה לבריה, ואי תימא דגיירה אלימלך תמן, לא, אלא כל אורחי ביתא ומיכלא ומשתיא אוליפת, אימתי אתגיירת, לבתר, כד אזלת בנעמי כדין אמרת (רות א) 'עמך עמי ואלהיך אלהי'". היינו שרק אז קבלה עליה עול מצוות. כך גם ביארו חז"ל (יבמות מז:) שכל הדו"ד בין נעמי לכלותיה היה בהל' גירות.

אולם ניתן לדחות את הראיות וכדלהלן: א. אפשר, שמשום שלא נתחדשה הלכה של מואבי ולא מואבית לכך נמנעו בחיי אביהם. או שגם אם מותר, מכל מקום גנאי הוא למשפחת המלוכה לבית יהודה לשאת מואביות, שאין זה לפי מעלתם. ב. אפשר שמתו ערירים על מה שהלכו לשדה מואב ולא נשאו בעול אחיהם, וז"ש במגילה שישבו שם כעשר שנים, ובשלמא בחיי אביהם היו כפופים לו, אבל במיתתו היה להם לקום ולחזור לא"י. גם יבואר עפ"י המובא בתוס' השלם (פסוק ה אות ג) שמשום שעדיין לא נתחדשה הלכה של מואבי ולא מואבית לכך נענשו. ג. אין לשון מואבית ראייה גמורה, שהרי גם להלן במגילה קרא לנעמי מואביה, וזה מוכיח שאין המכוון שלא נתגיירה אלא שבאה ממואב, היינו שמוצאה ממואב. ד. שמא שמותיהן האמורים במגילה הם החדשים, וגם אם לא שינו שמותיהן אין זה ראייה גמורה על העדר גירות, כי שמא לא שינו שמותיהן אחר גירותן. ה. גם אם בסתם נאמר בתורה לשון לקיחה, מ"מ שמא בהעדר עדים או משום שעיקר החטא היה במה שנשאו מואביות קודם שנתחדשה ההלכה, וזה עיקר בנשואין, לכך נאמר נשואין. ו. בתוס' השלם (פסוק ח אות ה) שנתביישה במה שנשאו בניה מואביות ולכן בקשה מהן לשוב. ז. אפשר שגם אם בעי בי"ד אין זה מעכב את עצם הגירות מדאו', ועצם קבלת עול מצוות וטבילה לשם גירות מהני מדאורייתא. ח. אפשר שבאמרה 'עמך עמי' ר"ל שאין לך אפשרות לדחותי שהרי כבר נתגיירתי, ואין רצוני לשוב לבית אמי מאחר שאני שייכת כבר לעמך.

ב טז

עכ"פ, לדברי חז"ל שנשאום בגויותן, נמצא שרות לא נתגיירה בשדה מואב, וא"כ צריך ביאור אימתי נתגיירה, והגם שנעמי דברה עמה דברי חברות וקבלת גירות, עדיין בעודן בדרכן לא היה מציאות של גירות, וצ"ב אימתי נתגיירה.

יש מקום לחדש, שמיד בבואן לבית לחם נתגיירה. שהנה הנער הניצב על הקוצרים אומר לבועז (ב,ו) 'נערה מואביה היא השבה עם נעמי משדה מואב', וכבר דנו הראשונים שלשון השבה בסתם קאי על מי שהיה במקום מסוים והלך ושב למקום, ואילו רות מעולם לא היתה בא"י ומה שייך בה לשון השבה. ובתרגום "ריבא מן עמא דמואב היא, דתבת ואתגירת עם נעמי מחקל מואב", משמע שלשון השבה ענינו הגירות, היינו כאילו נתברר שהגר היה שייך לעם ישראל אלא שהיה נפרד בעם אחר ועתה שב למקומו, ובזה יובן גם לשון הפסוק (א,כב) 'ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה השבה משדי מואב', ואריכות הלשון למותר, אלא המכוון הוא שגם רות שבה אל עמה ואלקיה משדי מואב, ולכן מדגיש שהיא המואביה כלתה עמה - כי עמך עמי, ולכן הליכתה משדי מואב לא"י חשיב שיבה.

כך גם מוכח לכאן, מדברי בועז (ב,יא-יב) שעזבה אביה ואמה וארצה ובאת לחסות תחת כנפי השכינה, ומשמע שגם כך היה הסדר, שתחילה מת בעלה, ואח"כ עזבה עם נעמי את משפחתה וארצה ואח"כ באתה לחסות תחת כנפי השכינה. גם לשונו 'ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום', אם הכונה בדקדוק, הנה תמול שלשום שיצאו לא"י אכן לא ידעה בידיעה עמוקה מהו העם הזה, אבל מאז שנודע לה ענין העם באה לחסות תחת כנפיו, הרי שרק עתה תיכף בבואה לבית לחם נתגיירה.

אלא שיש מקום לדחות, שלמרות שאכן רות הסכימה להתגייר, וקבלה על עצמה להכנס תחת כנפי השכינה, הנה לא נתגיירה עדיין בפועל, וכל דברי בועז המה על עצם הענין שתכלית ביאתה על מנת להתגייר, ושמא גם דבריו על מנת לשכנעה להתגייר, שישלם ה' פעלה וכו', כי עצם מעלותיה אמר בועז הם החסד שעשתה עם חמותה, שאפילו במות בעלה עזבה הכל ודבקה בה לסייע בעדה ולסעדה, ואם תתגייר יהיה לה שכרה שלם גם לעולם הבא, אולם חסד לאומים חטאת, ואין להם שכר אלא בעולם הזה בלבד, ולכן טוב עשתה שבאה להכנס תחת כנפי השכינה.

ג

בעת שנעמי מצוה על רות ללכת אל הגורן אל בועז, היא מצוה עליה (ג,ב) 'ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך', ובמדרש (ח"ר ה,יב) "ורחצת וסכת, ורחצת מטנופת עבודת כוכבים שלך, וסכת אלו מצות וצדקות, ושמת שמלותיך עליך וכי ערומה היתה אלא אלו בגדי שבתא". משמע שכאן היתה הטבילה לשם גירות, שהרי טבילה להסיר טנופת עכו"ם, ואז זכתה שהמצוות והמעשים טובים שלה ייחשבו לה כמצוות, וגם לבשה בגדי שבת כדין יו"ט שלה.

אלא שיש לדחות, שלא היתה זו טבילה לשם גירות, אלא טבילה מטומאה, או לתוספת טהרה, ועפ"י הדרשה העומק בטבילה היא מה שמטהרת את עצמה מטומאה של העבר, היינו תוספת טהרה על מה שדבקה בעבר בגלולים. נמצא שאין כאן טבילה לשם גירות כלל.

ד

אולי יש מקום להסביר שאין כאן סתירה בין הדברים, אלא כולם לדבר אחד מכוונים, ובזה גם יבוארו הסתירות לכאן בדברי חז"ל.

א. אכן מסברא לא ניתן להאמין שנשאו נכריות עובדי אלילים, והתורה אמרה 'כי יסיר את בנך מאחרי' (דברים ג,ז), אלא ודאי קבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז, ובזה יובן מה שאמרה להם נעמי לשוב לבית אמם, שודאי לא ע"ז, אבל לא היו גרי צדק עדיין אלא כגר תושב.

ב. אמנם נעמי בשובה לא"י ביארה להם שמעתה יצטרכו לקבל עליהם עול מצוות ולהיות גרי צדק ממש, וערפה שבה אל עמה ואל אלהיה, היינו ששבה לע"ז, אבל רות דבקה בה, היינו שקבלה על עצמה עול תורה ומצוות, וז"ש בועז כי באת לחסות תחת כנפיו, שבאה על מנת להתגייר לגמרי, וראה שנוהגת

כהלכה וכדת, ואכן נזכרת עדיין בשם נערה מואביה, כי עדיין לא נתגיירה גירות
גמורה ושלמה.

ג. בעת שראתה נעמי שיש אפשרות שתחתן ויהיה לרות גואל, אז צותה עליה
להתגייר לגמרי, וזה היה בו ביום שאמרה לה לרחוץ, והכונה לטבילה לשם
גירות (וכלשון התורה על הטבילה בשם רחיצה), ואז נתגיירה לגמרי.

וה' יאיר עיני במאור תורתו.

עליונים ששו ותחתונים עלזו בקבלת תורה